

Gazdaság és gazdaságpolitika

Makrogazdasági folyamatok és fiskális politika Magyarországon nemzetközi összehasonlításban

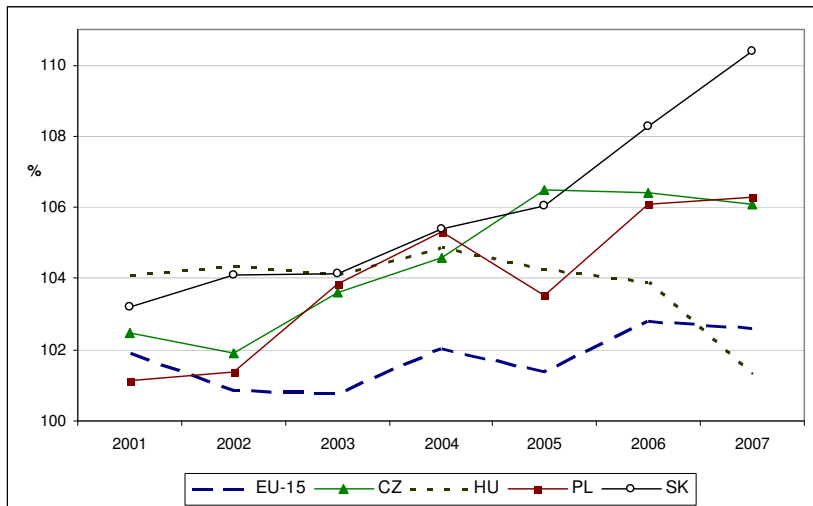
Palócz Éva

1. Bevezetés

2007. végére a magyar gazdaság jellemzői, mind a korábbi mutatóival, mind az Európai Unió többi országával összehasonlítva, drámai mértékben romlottak. Különösen szembetűnő a pozícióromlás a többi visegrádi országhoz képest. Az EU régi tagországaiban a 2007. év konjunkturális szempontból kivételesen jó esztendőnek számított, a másik három visegrádi ország gazdasága pedig – részben a nyugati konjunktúra jótékony hatását kihasználva – rendkívül gyors (6–10% közötti) növekedési ütemre váltott. Magyarország ugyanakkor a másik három visegrádi országgal összehasonlítva valamennyi makrogazdasági mutató terén a legrosszabb vagy a leginkább romló pozícióba került. 2007-ben hazánkban volt a legalacsonyabb a gazdasági növekedés (1. ábra), a legmagasabb az infláció (2. ábra), s – a megelőző évihez képest történt jelentős csökkenés ellenére – a legmagasabb maradt az államháztartás hiánya (3. ábra). A magyar munkanélküliségi ráta ma még valamivel alacsonyabb ugyan a megfelelő szlovák és lengyel mutatónál (4. ábra), tendenciájában azonban e téren is jelentős pozícióromlás figyelhető meg: míg Szlovákiában és Lengyelországban a ráta az elmúlt években számottevően csökkent, Magyarországon enyhén emelkedett, s tovább csökkent az egyébként is rendkívül alacsony foglalkoztatotti arány a munkaképes korú lakosság körében.

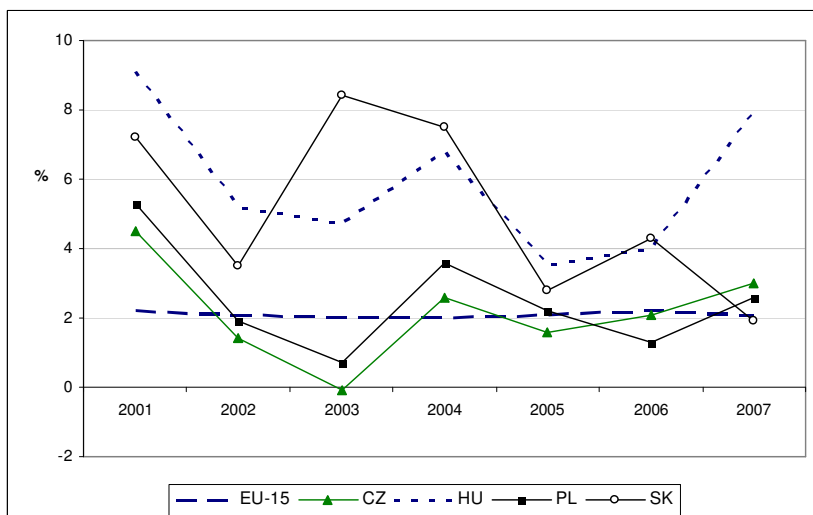
Az abszolút és *relatív* gazdasági helyzet ilyen nagymértékű romlása tavaly egyre sürgetőbbé tette annak a kérdésnek a megválaszolását, amelyek már jó ideje foglalkoztatják a gazdasági elemzőket: vajon mi vezetett oda, hogy a 2000-es évek fordulóján még a legjobb kilátásokkal rendelkező gazdaság 2007–2008-ra a legrosszabb mutatókkal rendelkező országgá vált? A pozícióvesztés ugyanis, amely 2007-ben vált igazán szembetűnővé, nem tavaly kezdődött: 2003-tól folyamatosan romló tendenciák bontakoztak ki a magyar gazdaságban. A 2007. évi alacsony, mindössze 1,3%-os növekedés ugyan jórészt a fiskális kiigazítási program következménye volt, a magyar gazdaság azonban már 2004–2005-ben, a fiskális expanzió időszakában is lassabban bővült, mint a visegrádi országok átlaga: a lassulás jelei már a 2007. évet megelőző esztendőben is egyértelműen nyomon követhetők voltak.

1. ábra. A GDP növekedése a visegrádi országokban és az EU-15-ben (előző év=100)

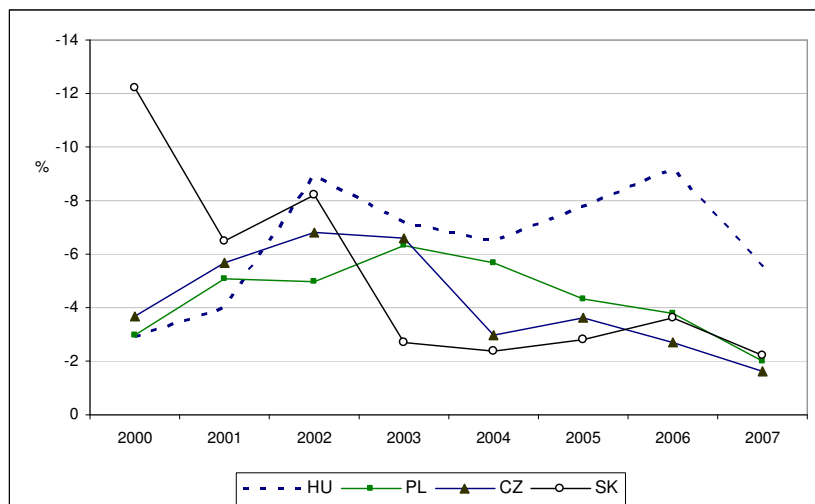

Forrás: A tanulmányban közölt ábrák, amennyiben az nincs másképp jelezve, az Eurostat Economy and Finance adatbázisából származnak (Eurostat 2008).

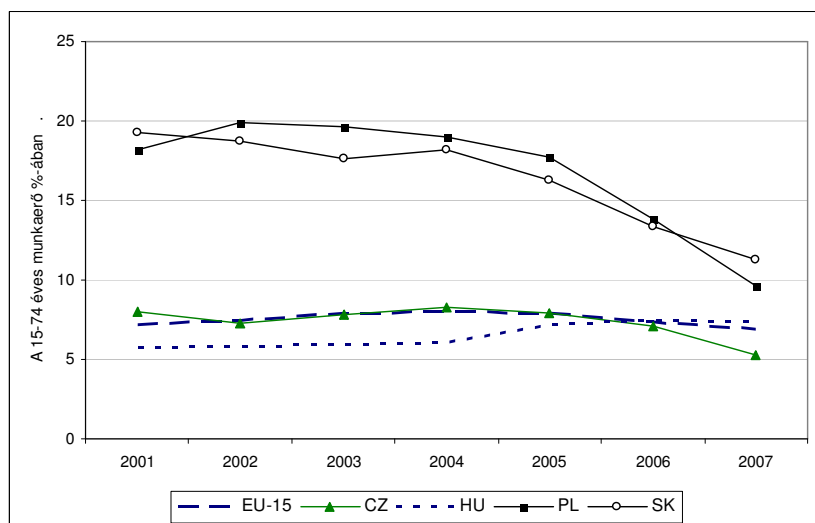
2. ábra. Inflációs ráta a visegrádi országokban

3. ábra. Államháztartási deficit a visegrádi országokban a GDP százalékában, %

4. ábra. Munkanélküliségi ráta a visegrádi országokban, %

Ha egy ország gazdaságának teljesítményében viszonylag rövid időn belül, különösebb külső vagy belső sokk nélkül, jelentős romlás következik be (miközben a hasonló adottságú országok gyors ütemben fejlődnek), akkor abban kétségtelenül gazdaságpolitikai hibák játszanak szerepet. Ez Magyarországon is így történt, és szinte pontosan nyomon követhetők azok a lépések, amelyek az államháztartás növekvő túlköltekezéséhez, és ezzel együtt a folyamatosan romló gazdasági teljesítmény kialakulásához vezettek. Az elmúlt évek költséges gazdaságpolitikájának politikai-társadalmi hátterét számos szakértő próbálta meg elemezni az utóbbi időben. Ezek az elemzések, nemegyszer történelmi dimenzióba helyezve a kérdést, leginkább a rendszerváltás sajátosságaiban, illetve a kádári rezsim (sőt ennél korábbi időszakok) örökségében keresték a választ arra a kérdésre: milyen sajátos magyar politikai-társadalmi tényezők járultak hozzá ahhoz, hogy a magyar társadalom megengedte (kikövetelte?) azt a gazdaságpolitikát, amely a pénzügyi egyensúly súlyos megbomlásához vezetett, és ezzel a korábban sikeres fejlődési pályáról való letérést eredményezte. Ezek az írások sok figyelemreméltó, és a mai helyzet értékelése szempontjából releváns állítást tartalmaznak, ami a gazdaságpolitikai hibák politikai hátterét illeti. Ez a tanulmány azonban kizárólag a közzéadott gazdasági összefüggésekhez és ezen belül is az elmúlt 5-6 év gazdasági folyamataihoz kíván adalékot nyújtani.

A kisiklás, ha úgy tetszik az „úttévesztés” ugyanis egyértelműen az elmúlt 5-6 évben történt. 2000-ben még Magyarországon volt a visegrádi országok közül a legmagasabb a növekedés, a legalacsonyabb a munkanélküliség és az államháztartás hiánya. Az infláció azonban még ekkor is magas volt, s lényegében – 1-2 évtől eltekintve – mindvégig viszonylag magas maradt, az igen szigorú monetáris politika ellenére. Az inflációt többszöri adóemelések is táplálták, fő forrását azonban az expanzív fiskális politika miatt gyorsan emelkedő kereslet jelentette, amelyet a szigorú monetáris politika csak részben tudott ellensúlyozni.

2. Fiskális politika a visegrádi országokban

2000-ben a magyar költségvetési hiány 3% alatt volt (2,9%), tehát már megfelelt a maastrichti feltételeknek. A hiány emelkedése 2001-ben kezdődött (a GDP 4%-a), majd 2002-ben a fiskális pozícióban ugrásszerű romlás következett be Magyarországon (3. ábra). Az új kormány ugyanis 2002 szeptemberében, amikor a választások miatt már az év közepén is magas hiány miatt éppenséggel deficitcsökkentési lépésekre lett volna szükség, a kiadások fékje helyett a gázra lépett (50%-os közalkalmazotti béremelés, a 13. havi nyugdíj

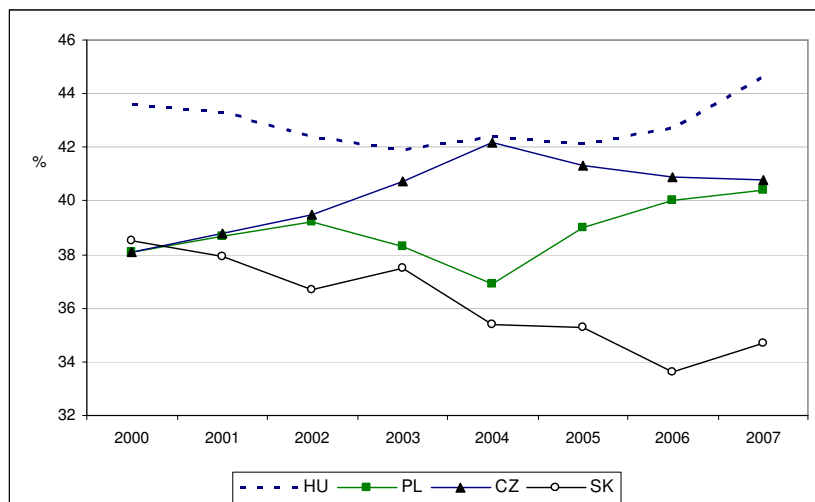
bevezetésének megkezdése, a minimálbér adómentessé tétele). Ezzel Magyarország egy csapásra a legnagyobb deficittel rendelkező ország lett. Fontos azonban észrevenni, hogy ekkor még nem igazán szakadt el egymástól a magyar és a többi ország pozíciója. 2002-ben a szlovák államháztartási hiány még majdnem akkora volt, mint a magyar, s 2002-ben – országonként különböző okok miatt – minden országban valamelyest emelkedett a deficit.

Az államháztartási egyensúly javulása a többi országban is lényegében 2003 után indult meg, s a mérséklődő tendenciát 2004-ig, úgy-ahogy, a magyar fiskális politika is követte. 2004-ben ugyan még mindig Magyarország költségvetési hiánya volt a legmagasabb, de a deficit csökkenő tendenciát mutatott, és a különbség a többi országhoz képest nem tűnt behozhatatlannak. Szlovákia államháztartási egyensúlya ugyan pontosan ebben az időszakban indult látványos javulásnak, de a többi országban a hiány csökkenése jóval lassabb volt. Magyarország tényleges leszakadása a többi országtól tehát a deficitnövelés második hullámában, 2005-től történt. Ha például Lengyelországhoz hasonlóan – ahol a deficit 2004-ben még alig volt alacsonyabb, mint nálunk – Magyarországon is tovább folytatódott volna a hiány csökkenése, ma mi is – drasztikus, a gazdasági növekedést jelentősen lefékező intézkedések nélkül is – ott lehetnének a többi ország között, azokhoz hasonló gazdasági mutatókkal.

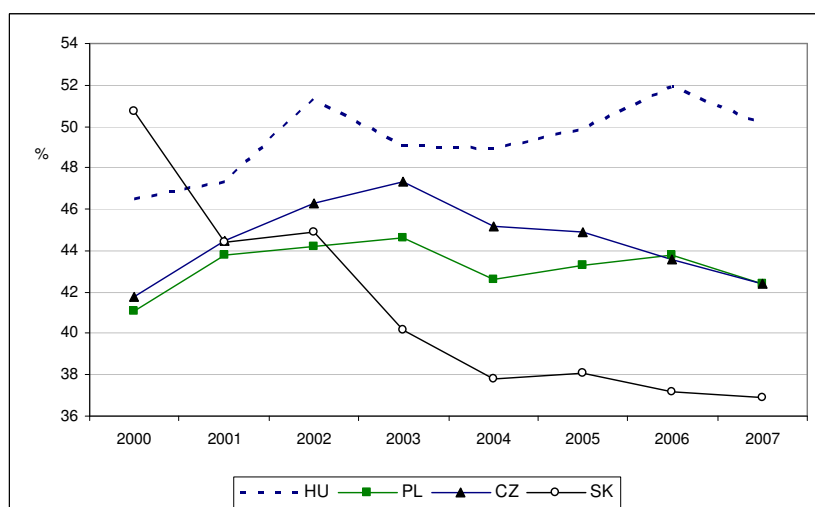
Magyarországon tehát nem folyamatosan, hanem két – a választásokhoz igazodó – hullámban történt a fiskális pozíció lerontása. 2004-ben az új Gyurcsány-kormánynak még lehetősége lett volna a hiány csökkentését nem csak folytatni, hanem akár enyhén fel is gyorsítani, minden különösebb reform nélkül. De nem így történt. Pedig választások más országokban is voltak, de Magyarországgal ellentétben a választás évében Szlovákiában például mindössze 1 százalékponttal nőtt a deficit, a GDP 2,8%-áról 3,6%-ra, ezen belül pedig a kiadások nem nőttek, hanem éppenséggel tovább csökkentek.

Ami az államháztartási bevételek és kiadások GDP-arányos nagyságát illeti, a skála két szélén Szlovákia és Magyarország áll (5. és 6. ábra). Magyarországon az államháztartás bevételei (amelynek túlnyomó részét az adóterhek teszik ki) 2000–2006 között enyhén csökkentek, lényegében stagnáltak, a kiadások viszont – két hullámban – a kilencvenes évek első felét megközelítő mértékűre emelkedtek. Eközben Szlovákiában mind az államháztartási bevételek, mind a kiadások évről évre folyamatosan csökkentek, az utóbbiak lényegesen gyorsabban, mint a bevételek, aminek következtében a hiány kitarátóan csökkent.

5. ábra. Államháztartási bevételek a visegrádi országokban a GDP százalékában, %

6. ábra. Államháztartási kiadások a visegrádi országokban a GDP százalékában, %

Ennél tanulságosabb azonban, hogy a két köztes ország, a tavaly „csak” 6% feletti növekedést elérő Lengyelország és Csehország azonban egyáltalán

nem követett olyan következetes kiadás-csökkentési, és különösen nem bevétel-csökkentési politikát, mint Szlovákia. Lengyelországban az államháztartási deficit csökkentését például elsősorban a bevételek növelése, és sokkal kisebb mértékben a kiadások mérséklése révén érték el. Mind Lengyelországban, mind Csehországban az államháztartás kiadásai 2007-ben magasabbak voltak, mint 2000-ben (Csehországban ezen belül 2000–2003 között erőteljesen emelkedtek, majd 2003–2007 között jelentősen csökkentek a kiadások), s a hiány csökkentését úgy érték el, hogy a bevételek még jobban nőttek, mint a kiadások, ami korántsem tekinthető ideális folyamatnak. 2003 és 2007 között egyik ország sem tett radikális kiadás-csökkentési lépéseket, csupán annyit, hogy nem növelték a kiadásokat, mint ahogyan azt a magyar kormány tette. Ebből az a következtetés is adódik, hogy Magyarországon nem a radikális reformok hiánya, hanem egyszerűen a minden korábbit meghaladó mértékű költségek vezetett a 2006. évi 10% körüli hiányhoz, és annak minden negatív következményéhez. A magyar kormány ugyanis egyszerre tett bevétel-csökkentési lépéseket (tb-járulékok, áfa), kezdett ambiciózus fejlesztési (autópálya-építési és egyéb) programokba, növelte a szociális kiadásokat, valamint hagyta (támogatta) a költségvetési intézmények működési kiadási előirányzatainak jelentős túllépését. Mindez súlyos fiskális inkonzisztenciához vezetett. Ezek nélkül a GDP-arányos hiány enyhén magától is csökkent volna: nem olyan mértékben, mint Szlovákiában, hanem csak annyira, mint Lengyelországban vagy Csehországban.

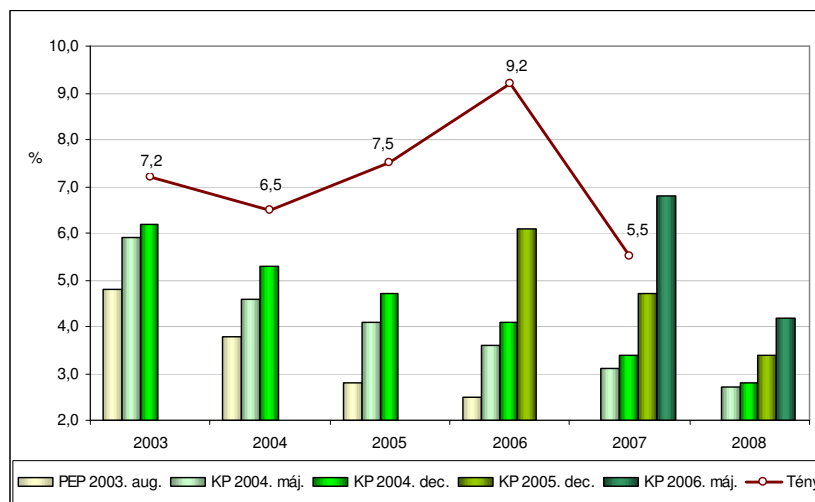
3. Hiteltelenség és sodródás

A magas államháztartási hiány nem annak volt a következménye, hogy a magyar kormány más fiskális politikát akart vinni, mint a többi ország, vagy mint amit Brüsszel a maastrichti feltételekben előírt. Nem arról volt tehát szó, hogy a magyar kormány azt határozta el, hogy – legalábbis átmenetileg – a szociális és egyéb szempontokat deklaráltan előtérbe helyezi a gazdasági felzárkózás, a gazdasági konvergencia céljával szemben. Ezt nem is tehetné volna, mivel a vizsgált időszakot már a szigorú brüsszeli ellenőrzés és számonkérés jellemezte az EDP (*Excessive Deficit Procedure*) keretében.

Ennek következtében 2002–2006 között a tényleges államháztartási hiány minden évben jelentősen túllépte a tervezett hiányt és a konvergencia programokban előre meghatározott deficitpályát. Mind a csatlakozás előtti konvergencia program, az úgynevezett PEP (*Pre-Accession Program*), mind – egészen 2006 közepéig – az összes többi konvergencia program határozottan a deficit lefaragását tűzte ki célul (7. ábra), majd – miután az az adott évben,

elsősorban a kiadási előirányzatok túllépése miatt messze nem teljesült – a következő évekre ugyanilyen határozottan írt le egy új deficit-csökkentési pályát, amely azután ismét nem teljesült, és amelyet újabb, módosított konvergencia program követett. A 7. ábrán az oszlopok a különböző években leadott magyar konvergencia programokban előirányzott jövőbeli deficitértékeket, a vonal pedig a tényleges deficitet jelzi. Mint az ábrából kitűnik, 2006-ra a 2003 augusztusában beadott PEP szerint a magyar deficitnek már a GDP csupán 2,5%-ának kellett volna lennie, a 2004. évi konvergencia program szerint 4,1%-ának, és a kormány még 2005 decemberében (!) is csak alig több mint 6%-os hiányt tervezett, miközben a tényleges hiány majdnem 10% lett.

7. ábra. A különböző magyar konvergencia programokban előirányzott és a tényleges államháztartási hiány a GDP százalékában, %

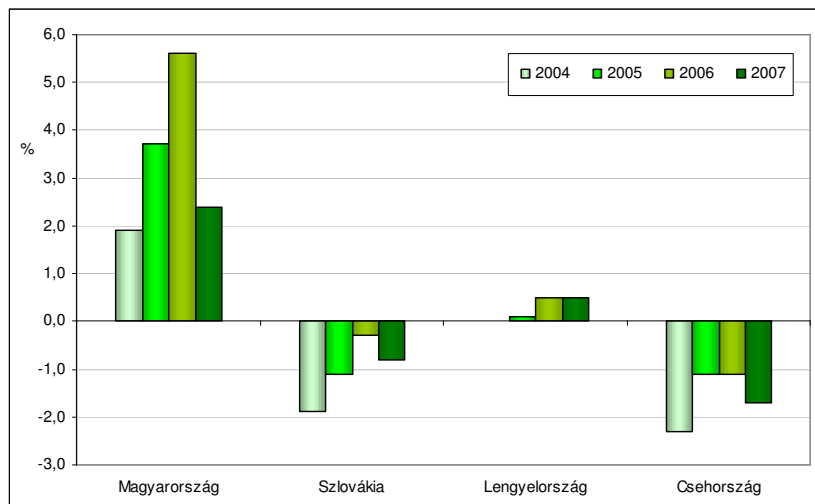
Forrás: European Economy (2004)

Megjegyzés: KP – konvergencia program; PEP – Pre-Accession Program

Ezzel szemben a másik három visegrádi ország közül Csehország és Szlovákia nem csak betartotta, hanem jórészt alul is teljesítette a 2003 nyarán, a csatlakozás előtti programban kitűzött deficitcélokat (8. ábra) (European Economy 2004). Szlovákiában, ahol a tényleges hiány az elmúlt években 0,5-2%-kal alacsonyabb volt a tervezettnél, nem csak a szociális- és az adórendszert alakították át, hanem 2004-ben megreformálták a közpénzügyek

irányítását is. Ennek keretében bevezették a három éves, csúsztató költségvetési tervezést, javították a költségvetési fegyelem intézményes kereteit, áttértek a programalapú költségvetési tervezésre, valamint a makrogazdasági előrejelzések és az adótervezés minőségének javítására szakértőkből álló független bizottságot hoztak létre. 2002 óta az állam nem vállal pénzügyi garanciát, s a privatizációs bevételeket kizárólag az adósság csökkentésére fordítják. A csúsztató költségvetési tervezés dokumentumaiban hangsúlyosan szerepel az a követelmény, hogy az adott költségvetési periódusban csökkenteni kell „a jövő generáció pénzügyi terhet”. Csupa olyan lépés, amelyre Magyarországon is égető szükség lett volna, s amelyekről néha ugyan esett szó, de megvalósításukra nem került sor.

8. ábra. Az államháztartási deficit eltérése a visegrádi országok 2004. májusi konvergencia-jelentéseinek az előrejelzései és a tényadatok között – a GDP százalékában, %

Forrás: Lásd 7. ábra és nemzeti statisztikák.

Lengyelország már korántsem volt ennyire fegyelmezett, ott a 2003-as programban szereplő tervezett deficit 0,5%-os túllépése tapasztalható 2006-ban és 2007-ben. Bár hozzá kell tenni, hogy programjában Lengyelország volt a legmerészebb, mivel 2007-re már a GDP mindössze 1,5%-át kitevő államháztartási hiányt tervezett 2003-ban, míg a többi visegrádi ország reáli-

sabb, 3-3,5%-os hiányt irányzott elő. Alapjában vége azonban mindhárom ország, elsősorban a kiadási előirányzatok betartása következtében, nagyjából a 2003-ban kijelölt deficit-csökkentési pályán haladt, míg Magyarország évente 2-5%-kal magasabb hiányt halmozott fel, mint amekkorát tervezett.

Nem tudható, és valószínűleg nem is állapítható meg, vajon a hiteltelen költségvetési terveket a magyar kormány kizárólag a brüsszeli követelések miatt készítette el, és közben maga is tudta (sejtette), hogy azokat nem fogja (tudni) megvalósítani, vagy egyszerűen csak a sodródás jellemezte a politikáját. Az egyes évek költségvetési tervezeteinek részletes vizsgálata alapján mindkettő elemei megtalálhatóak, de inkább az utóbbi tűnik jellemzőnek, kivéve a 2006. évi választási költségvetést, amelyről már ránézésre, különösen mély elemzés nélkül is lehetett látni, hogy teljesíthetetlen. A bevételek jelentősen felül, a kiadások mélyen alul lettek tervezve, minden olyan kapcsolódó intézkedés nélkül, amely a tervezett növekvő bevételeket és a csökkenő kiadásokat megalapozta volna. A kiadások azonban a többi évben is számottevően meghaladták a tervezettet, ami részben tervezési hibákkal magyarázható, részben pedig azzal, hogy nem hozták létre a kiadási előirányzatok betartásának intézményes garanciáit.

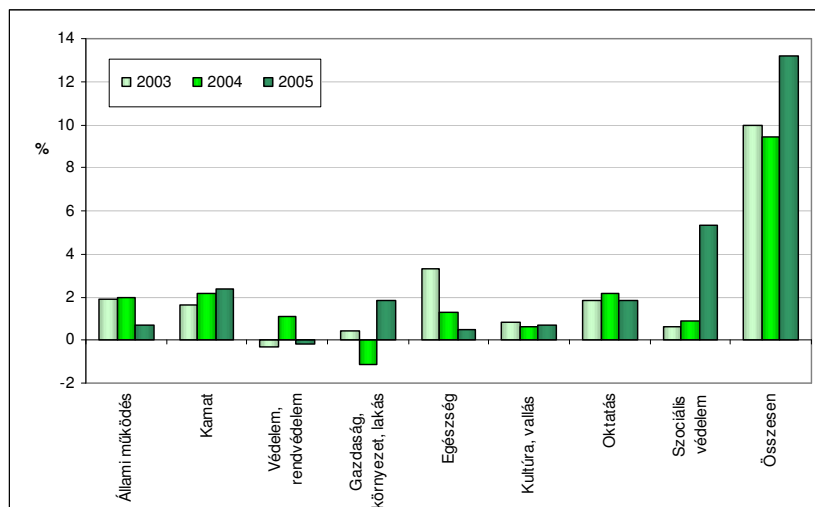
A fiskális politika tehetetlen és gyorsuló ütemű sodródása azonban oly mértékű hitelvesztéshez vezetett a külföldi pénzügyi befektetők (akik a magyar költségvetési hiányt folyamatosan finanszírozzák) és a Brüsszeli Bizottság szemében, ami a 2006. évi választás után azonnali (eddig tartott a befektetők és a Brüsszeli Bizottság türelme) és drasztikus lépéseket követelt meg. Nem csak a felelőtlenség ténye, hanem annak mértéke vezetett tehát a drámai növekedési áldozathoz 2006 végétől. Akár csak néhány százalékponttal kisebb hiány mellett is lehetséges lett volna fokozatosabb kiigazítást végrehajtani (6-7% körüli költségvetési hiánya több EMU-országnak, Görögországnak, Portugáliának is volt 2004–2005-ben), ami nem járt volna a növekedési ütem ilyen mértékű csökkenésével.

Számos ország kiigazítási programjának tapasztalatai ugyanis azt bizonyítják, hogy a fiskális helyzet rendbetételének nem kell feltétlenül a növekedés visszaesésével járnia. Sőt ideális esetben az állami deficit csökkenésének a pénzpiaci kamatok mérséklődésén keresztül a magánszférára való kedvező hatásai már rövid távon érvényesülhetnek, és a növekedés gyorsulhat (Bartha 2006).

4. Mire költ a magyar kormány többet, mint más országok

A kérdésre a válasz röviden: lényegében mindenre. Az Eurostat adatai (Eurostat COFOG adatbázis), amelyek funkcionális, azaz kiadási célok szerinti bontásban is közlik az államháztartás kiadási adatait, azt bizonyítják, hogy pl. Szlovákiával összehasonlítva a magyar gazdaság egyáltalán nem csak a szociális kiadásokra (amelyekről manapság gyakran esik szó a magyar közbeszédben), hanem szinte valamennyi célra többet költ, mint a szlovák gazdaság (9. ábra). 1-2 százalékponttal magasabb az állami adminisztráció működési költsége, a kultúrára, az oktatásra és az egészségügyre költött összegek aránya a GDP-ben. Kétségtelen, hogy a legnagyobb különbség 2005-től a szociális kiadásokban tapasztalható, amikor a magyar kiadások enyhén tovább növekedtek, Szlovákiában pedig drasztikusan, majdnem 5 százalékponttal csökkentek. Amúgy a szociális kiadások aránya a magyar GDP-ben a csehnél mintegy 5 ponttal magasabb. A lengyelrel ugyan pontosan egyezik, de Lengyelországban a nyugdíjkiadásokat bruttó szemléletben számítják (a lengyel nyugdíjak adókötelesek), ezért valójában, nettó számításban a magyar szociális kiadások a lengyel szintet is jóval meghaladják.

9. ábra. A magyar államháztartási kiadások különbsége a szlovák kiadásokhoz képest, funkcionális bontásban 2003–2005, százalékpont

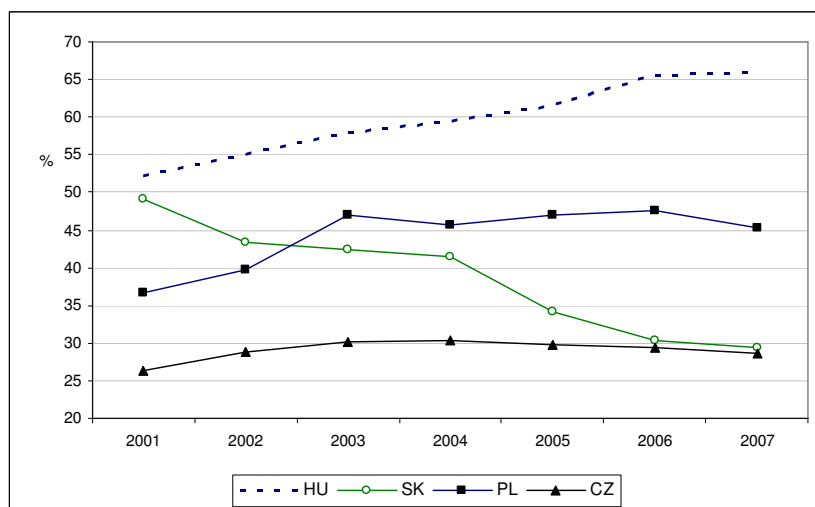

Forrás: Eurostat, Economy and finance database; General government expenditures by function (COFOG)

Egészségügyre Magyarország visegrádi összehasonlításban közepes mértékben költ. 2005-ben a GDP 5,5%-át kitevő állami egészségügyi ráfordítás magasabb volt, mint a lengyel 4,5%, de alacsonyabb, mint a cseh 7,2%. Figyelemreméltó, hogy Szlovákiában az elmúlt években folyamatosan nőtt ez az arány, s 2005-ben a szlovák kormány már majdnem annyit költött az egészségügyi ellátásokra (a GDP 5%-át), mint Magyarország.

A költségvetési deficit alakulásának ellentétes tendenciája következtében jelentős diszkrepancia alakult ki a magyar és a másik három visegrádi ország kamatfizetési arányában: 2005-ben az államadósság kamataira mindhárom ország jóval kevesebbet költött, mint Magyarország. Szlovákiában, részben a csökkenő költségvetési deficit, részben a rendkívül gyorsan növekvő GDP következtében az államadósság kamatterhe 2001 és 2006 között a GDP 4%-áról 1,4%-ra zsugorodott, miközben Magyarországon ugyanebben az időszakban 4,6%-ról csupán 4%-ra csökkent, s 2007-ben valószínűleg ismét megközelíti a 4,5%-ot. Ha Magyarországon a szlovákhhoz hasonló mértékben csökkent volna az államadósság a GDP arányában, akkor a magyar kamatterhek mintegy 800 milliárd forinttal lehetnének alacsonyabbak, mint jelenleg. Ennyi elosztható pénzügyi forrás maradna az államháztartásban.

10. ábra. Az államadósság a GDP százalékában, %

Az államadósság és kamatterheinek 2002–2006 közötti viharos növekedése a magyar gazdaságra a jövőben is súlyos terheket ró (10. ábra). Míg

2001-ben a magyar államadósság alig volt magasabb (a GDP 54%-a) mint a szlovák (49%), 2007-re a magyar adósság a GDP 66%-ára nőtt, a szlovák pedig a 30%-ára csökkent. Utóbbiban szerepet játszott, hogy Szlovákia – mint arról előbb már volt szó – a privatizációs bevételeket az államadósság csökkentésére fordította.

5. Következtetések

1. A fent leírtaknak van negatív és pozitív tanulsága is. A pozitív következtetés, hogy Magyarországon az elmúlt 5-6 év elhibázott gazdaságpolitikája vezetett a mai bajokhoz, és nem valamiféle „ezeréves átok” ütötte fel ismét a fejét. Ha akár valamilyen magyar sajátossággal, vagy a kádári rezsim negatív örökségével magyaráznánk a mai bajok gyökerét, akkor fel kellene tenni a kérdést, miért nem érvényesültek ennek az örökségnek a hatásai a 2000-es évek fordulóján, amikor a magyar gazdaság nem csak magas gazdasági növekedési ütemmel, hanem az alacsony költségvetési hiánnyal tűnt ki a visegrádi országok közül. S ha ez így van, akkor elméletileg a bajok viszonylag gyorsan, de legalábbis belátható időn belül jótételezőek lehetnének.

A negatív üzenet azonban, hogy a hibák elkövetésének és azok jóvátételének időigénye nem *szimmetrikus*. Néhány év alatt elkövetett hibák orvoslása akár évtizedeket is igénybe vehet, jelen esetben két ok miatt is. Az egyik az államadósság rendkívül magasra emelkedett szintje, amelynek ledolgozása – többek között éppen a magas kamatfizetési teher miatt – csak nagyon lassan lehetséges. A másik, ennél súlyosabb gond, hogy az elmúlt években – politikai, választási szempontok alapján – megvalósított osztogatás visszavonása még egy hiteles kormány számára is rendkívül nehéz lenne.

Nem mintha a magyar lakosság valamilyen oknál fogva, például a kádári örökség okán különösen (más országok lakosainál inkább) követelőző lenne. A magyar lakosság nem követelte ki azokat a járandóságokat, amelyekben ma részesül. Nem emlékszünk demonstrációra, amelyben a magyar nyugdíjasok a 13. havi nyugdíjat követelték volna, vagy a közalkalmazottak az 50%-os béremelésért mentek volna az utcára. Ezeket a járandóságokat lényegében a politikusok tukmálták rá a magyar szavazókra, abban a hitben, hogy az majd választási győzelmet hoz nekik. Nem közgazdasági, hanem inkább politikai elemzést igényelne annak vizsgálata, vajon a választási győzelmek az ígéretük mentén születtek-e. Mindenesetre, a járandóságok visszavonása sokkal nehezebb, mintha azok meg sem születtek volna. Miközben ugyanis nem emlékszünk olyan demonstrációkra, amelyek ezeket a juttatásokat követelték volna, ismerünk olyan – különböző – megmozdulásokat, amelyek visszavo-

násuk, vagy akár csak mérséklésük ellen léptek fel. A szellem már kint van a palackból, visszatuszkolása lényegesen nehezebb, mint a dugó kihúzása.

2. Félreértése a mai helyzetnek az az állítás, miszerint a bajok gyökere Magyarországon a *reformok elmaradásában* keresendő. Kétségtelen, hogy ahhoz, hogy a magyar gazdaság a szlovákiaihoz hasonló dinamizmust nyerjen, valószínűleg hasonló léptékű reformokra lett volna szükség. Azonban sem Lengyelország, sem Csehország nem hajtott végre nagyszabású államháztartási reformokat, a hiány mégis csökkent csupán annak következtében, hogy nem vezettek be *negatív* reformokat. Magyarországon is voltak ugyanis *reformok*, csakhogy ezek a költségvetés, az államadósság és a gazdasági növekedés szempontjából negatív reformok voltak.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lenne szükség a nagy állami rendszerek hatékonyabbá tételére, szolgáltatásaik minőségének javítására. A magyar költségvetés pozíciójának drámai romlása azonban nem a reformok elmaradásának a következménye. Kivételt képez az államháztartás átalakítása, amennyiben a szükséges költségvetési fegyelem megteremtését, a bürokrácia költséghatékonyabbá tételét, a költségvetés betartásának garanciális feltételeit (röviden: a költségvetési törvények betartását) reformnak kell nevezni. Valószínű, hogy az alapvető „szemléletváltás” az adófizetők pénzével való felelősségteljesebb gazdálkodás irányában, találhatóbb megnevezés lenne.

3. A fiskális politika és következményeinek tanulmányozása alapján úgy tűnhet, hogy a magyar gazdaság mostani bajait alapvetően a fiskális politika okozta. Ez részben igaz is: a gazdaságnak az állam által nem, vagy kevéssé érintett területei továbbra is viszonylag jól működnek. Ide tartoznak a külföldi multinacionális vállalatok, amelyek, bár a felemelt adóráták őket is sújtják, talán a leginkább tudják függetleníteni magukat a helyi gazdaságpolitikai lépésektől. Igaz, nem lehet tudni, hogy a mind a mai napig fennálló magas költségvetési kiadási szint miatti magas adóráták mellett meddig lehet megőrizni a gazdaság tőkevonzó képességét.

Mindazonáltal inkább azt mondhatjuk, hogy a fiskális politika egyfajta látálmód a magyar gazdaságpolitika *általános állapotáról*. Csakhogy, míg más szakpolitikákban, mint például az oktatásban, gazdaságfejlesztési és foglalkoztatáspolitikai programokban a következetlenség és koncepció-hiány következményei csak lassan, több év, akár évtized alatt jelentkeznek, addig a fiskális politikában a hibák azonnal tükröződnek a költségvetési deficit adataiban és a hiány növekedésének gazdasági és pénzügyi következményeiben.

ÍRODALOM

- Bartha A. 2006: A visszajáró svéd kísértet? Egy félreértés fogságában – a svéd modell álma és a kelet-közép-európai realitás. *Competitio*, 5. évf. 1. sz.: 153–165 p.
- European Economy Special Report, No. 2, 2004. Convergence Report 2004.
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7786_en.pdf (Letöltés dátuma: 2008. június 16.)
- Eurostat 2008: Economy and finance adatbázis.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=0,1136173,0_45570698&_dad=portal&_schema=PORTAL (Letöltés dátuma: 2008. június 16.)
- Szlovák Pénzügyminisztérium 2005: National Reform Program of the Slovak Republic 2006-2008. http://www.finance.gov.sk/en/Documents/IFP/nrp_2005_en.pdf. (Letöltés dátuma: 2008. június 16.)
- Szlovák Pénzügyminisztérium 2007: Convergence Programme of Slovakia for years 2006 to 2010. Ministry of Finance of the SR.
http://www.finance.gov.sk/en/Documents/IFP/Publications/cp_dec2006_en.pdf (Letöltés dátuma: 2008. június 16.)